

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСПЕКТОРІВ-КІНОЛОГІВ ІЗ МІННО-РОЗШУКОВИМИ СОБАКАМИ В УМОВАХ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Досліджуються особливості застосування інспекторів-кінологів із мінно-розшуковими собаками в умовах ведення бойових дій. Визначено види діяльності інспектора-кінолога мінно-розшукового собаки під час вирішення бойового завдання. З'ясовано чинники, що впливають на успішне виконання бойового завдання. Ураховуючи досвід застосування кінологічних розрахунків, окреслюються вимоги, які повинен брати до уваги інспектор-кінолог під час виконання бойових завдань.

Ключові слова: кінологи, застосування, планування, взаємодія, організація, дії підрозділів, сили й засоби, службово-бойові завдання, сили оборони України, службові собаки.

Постановка проблеми. Унаслідок повномасштабного вторгнення збройних сил російської федерації на територію нашої країни в лютому 2022 р. перед силами оборони України постали труднощі, пов'язані з масовим використанням і розповсюдженням агресором вибухових пристроїв і боєприпасів. Нового й особливого значення набула вчасна протидія такій загрозі, її засоби й алгоритми. На цьому тлі практика підготовки й застосування службових собак як спеціального засобу підтверджується не тільки як унікальний процес, спрямований на виявлення вибухонебезпечних предметів, а й своєрідне середовище, в межах якого доцільно віднаходити нові можливості використання потенціалу кінології щодо пошуку вибухонебезпечних предметів.

На підрозділи Державної прикордонної служби України (ДПСУ), а саме Прикордонної комендатури швидкого реагування (ПКШР), спільно із силами оборони покладаються бойові завдання з відбиття та стримування збройної військової агресії Російської Федерації проти України. Наявність відділень (груп) інспекторів-кінологів із мінно-розшуковими собаками сприяє значному посиленню спроможності під час проведення інженерної розвідки, зокрема суцільного розмінування місцевості, доріг (колонних шляхів), населених пунктів тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання застосування кінологів зі службовими собаками і тему кінології загалом розглянуто значним колом науковців, які у своїх працях окреслювали порядок підготовки, проблемні питання та шляхи їх вирішення [1–8]. Однак саме питання застосування кінологів із мінно-розшуковими собаками в умовах ведення бойових дій досліджено недостатньо, особливо щодо реалій широкомасштабного вторгнення ворога на територію України.

Мета статті – дослідити особливості застосування інспекторів-кінологів із мінно-розшуковими собаками в умовах ведення бойових дій.

Виклад основного матеріалу. Перед виконанням бойового завдання кінологічним розрахунком необхідно здійснювати підготовку спеціаліста за двома напрямками: інспектор-кінолог мінно-розшукового собаки, сапер (мінер).

Загальновійськова підготовка передбачає опанування основ розвідувальної, тактичної, топографічної, протипожежної, психологічної й медичної підготовки. Крім того, зазначений вид підготовки має включати обов'язкові заняття з фізичної та вогневої підготовки.

Підготовка спеціаліста як інспектора-кінолога мінно-розшукового собаки полягає в опануванні теоретичних знань (утримання службових собак, ветеринарна підготовка, анатомія та психофізіологія собак, теоретичні основи дресирування тощо), а також у набутті практичних навичок загального і спеціального курсів із дресирування.

На початкових етапах підготовки часом виникають труднощі з установленням належного контакту інспектора-кінолога і службового собаки, що ускладнює вироблення у мінно-розшукового собаки необхідних навичок і може виявити небажані рефлекси тощо. Зазвичай причинами цього можуть бути низька мотивація інспектора-кінолога до підготовки за спеціальністю, негативні особистісні якості (байдужість, лінь, неорганізованість), а також слабкі знання з техніки дресирування, психофізіології поведінки службових собак, недостатні спостереження за поведінкою службового собаки, брак індивідуального підходу у дресируванні та ін.

Найскладнішим процесом є дресирування службових собак за спеціальним курсом: привчання собаки до зигзагоподібного пошуку відкритих, напівзакритих і замаскованих мін, прояв характерної

поведінки (позначення) виявленого вибухового пристрою біля знайденої міни, вироблення у службового собаки навички працювати на відстані від кінолога, диференціювання справжніх і несправжніх мін.

Підготовка спеціаліста як сапера (мінера) передбачає таке: вивчення основних властивостей вибухових речовин, засобів підриву вогневим та електричним способами; ведення розвідки на виявлення характерних демаскувальних ознак мінування або відпрацювання практичних навичок проведення підривних робіт і знищення мін чи зарядів вибухових речовин; практична робота із засобами розвідки й розмінування (металошукачі, щупи, «краби» з мотузками, прапорці-покажчики, засоби для електричного й вогневого способів підриву, сумки мінера-підривника).

Безпосередньо в зоні проведення заходів з інженерної розвідки кінолог повинен постійно підтримувати у службового собаки вироблені навички на належному рівні й удосконалювати їх шляхом тренувань.

До основних заходів завчасної підготовки відносять:

- проведення тренувань в умовах, наближених до реального виконання бойового завдання;
- аналіз попередніх тренувань і порівняння їх із результатами бойового завдання.

Перед виконанням бойового завдання здійснюється безпосередня підготовка. Щодня перед початком виконання бойового завдання керівником групи (підрозділу), в якому діють кінологічні розрахунки, проводиться тестування (перевірка) здатностей мінно-розшукового собаки щодо виявлення цільового запаху; перевіряється загальний фізіологічний стан тварини; визначається спроможність кінологічного розрахунку проводити інженерну розвідку відповідно до бойового завдання.

Виконання бойового завдання передбачає такі види діяльності інспектора-кінолога:

- підготовка до виконання бойового завдання;
- прибуття на місце виконання бойового завдання і підготовка службового собаки до роботи;
- одночасне візуальне спостереження за діями службового собаки, місцевістю задля своєчасного виявлення демаскувальних ознак мінування чи присутності противника, а також дотримання маршруту руху, інтервалів і дистанції в ході спільної роботи кількох кінологічних розрахунків;
- позначення виявлених мін і зарядів вибухових речовин прапорцями-покажчиками або участь у їх знешкодженні (залежно від поставленого завдання) [9].

Бойове завдання може виконуватися кінологічним розрахунком в умовах протидії снайперам противника і наявності на маршруті пошуку протипіхотних мін і розтяжок, а також інших перешкод: стрільба, вибухи, пожежі, особливості рельєфу місцевості, опади, низька чи висока температура повітря, сторонні запахи тощо.

Успішне виконання поставленого завдання інспектором-кінологом мінно-розшукового собаки залежить від певних чинників:

- знання дресирувальником своїх обов'язків;
- правильні дії щодо використання мінно-розшукового собаки у бойовій обстановці;
- точне виконання наказів командира [10].

У ході виконання бойових завдань інспектор-кінолог повинен урахувувати досвід застосування кінологічних розрахунків і дотримуватися певних вимог:

- 1) готуючись до виконання бойового завдання, перевіряється наявність і справність спеціального спорядження для мінно-розшукового собаки;
- 2) під час перевезення мінно-розшукових собак на бронетранспортері (ББМ) або бойовій машині піхоти їх розташовують на горизонтальних частинах бойових машин, у разі розміщення всередині бойової машини – ближче до відкритого люка, в автомобілі – ближче до кабіни;
- 3) для тимчасового розміщення мінно-розшукового собаки в польових умовах застосовуються розбірні вольєри або вольєри на основі причепів і т. ін., що встановлюються на певній відстані від стоянки техніки, пально-мастильних матеріалів, харчових відходів тощо; влітку місця для тимчасового утримання службових собак розташовують у затінку;
- 4) перед початком проведення робіт щодо пошуку мін і зарядів вибухових речовин із мінно-розшуковим собакою проводяться моціон і перевірка його здібностей;
- 5) під час пошуку мін (зарядів, вибухових речовин) чітко фіксується кожна зміна в поведінці мінно-розшукового собаки (стежать за темпом його руху, поворотами тощо), у разі зміни поведінки собаки уважно перевіряється щупом ґрунт біля нього;

6) на підозрілих місцях увага мінно-розшукового собаки посилюється енергійною командою «Шукай»;

7) під час будь-якого контакту з мінно-розшуковим собакою інспектор-кінолог своєю поведінкою і діями створює для нього чітке розмежування робочого стану і вільного руху, що надається для відпочинку;

8) мінно-розшуковому собаці надається відпочинок;

9) якщо під час тривалого безперервного пошуку мінно-розшуковий собака починає втомлюватися, здійснюється його заміна;

10) за наявності на місцевості великої кількості гострих предметів (каміння, скло тощо), а також у разі високої температури повітря для мінно-розшукових собак застосовують захисні панчохи;

11) під час знищення мін і зарядів вибухових речовин накладним способом суворо дотримуються заходи безпеки в ході підривних робіт;

12) уважно спостерігаючи за роботою мінно-розшукового собаки, інспектор-кінолог одночасно оглядає місцевість перед собою задля виявлення демаскувальних ознак можливого встановлення мін і зарядів вибухових речовин;

13) під час спільної роботи двох і більше розрахунків мінно-розшукової служби дотримується визначена дистанція;

14) під час виконання завдання постійно враховуються й використовуються особливості місцевості [11].

Крім того, інспектор-кінолог мінно-розшукової служби зобов'язаний:

– суворо дотримуватися правил взаємодії між підрозділами, які проводять інженерну розвідку і дорозвідку небезпечних ділянок;

– знати й точно виконувати правила тренування і використання мінно-розшукового собаки;

– під час розшуку й виявлення мін та інших вибухових пристроїв знати й постійно враховувати індивідуальну поведінку закріпленого службового собаки;

– знати матеріальну частину вітчизняних та іноземних мін, прийоми мінування і засоби розмінування;

– суворо дотримуватися заходів безпеки під час проведення інженерної розвідки та підривних робіт.

Під час проведення заходів із розмінування, а також розмінування із застосуванням кінологічних розрахунків необхідно враховувати кліматичні та географічні умови. Оптимальний температурний режим для використання мінно-розшукових собак становить $+5 - +30^{\circ}\text{C}$. Вони можуть застосовуватися й поза межами цього температурного режиму, але ефективність їхньої роботи при цьому втрачатиметься.

Мінно-розшукових собак не можна застосовувати в умовах сильного вітру, оскільки при швидкості вітру 18 м/с на поверхні ґрунту та швидкості 7 м/с, якщо поверхня ґрунту дуже суха, існує ймовірність підіймання пилу.

Сильні дощі та снігопад знижують силу випаровування запаху вибухових речовин, що обмежує можливості мінно-розшукових собак у виявленні вибухових речовин, мін і вибухонебезпечних предметів.

Розраховуючи час на застосування кінологічних розрахунків, необхідно брати до уваги тип ландшафту і рівень насиченості ґрунту запахом вибухових речовин.

Велику увагу важливо приділяти режиму роботи й відпочинку мінно-розшукових собак. Тривалість роботи інспектора-кінолога з мінно-розшуковим собакою впродовж доби визначається з урахуванням віку, стану здоров'я та робочих якостей мінно-розшукового собаки, складності роботи, погоди й температури навколишнього середовища.

Під час безперервної роботи інспектора-кінолога з мінно-розшуковим собакою в середньому через кожні 20–30 хвилин роботи службовому собаці потрібно надавати відпочинок на 8–10 хвилин. Через кожні дві години використання службового собаки йому дається додатковий відпочинок на 20–30 хвилин. Під час відпочинку інспектор-кінолог проводить моціон службового собаки (за межами місця використання). У разі тривалішого використання мінно-розшукового собаки необхідно значно зменшувати час його безперервної роботи і збільшувати час на відпочинок.

Службові собаки можуть використовуватися безперервно впродовж більшого часу, якщо зберігається їхня працездатність.

Варто пам'ятати, що найрезультативніше службові собаки працюють зранку, у неспекотні й неморозні дні, за безвітряної погоди або в умовах слабого вітру, невеликої вологості повітря і ґрунту, під час роботи на луках із невисокою травою, у рідкому чагарнику.

Використання кінологічних розрахунків потребує додержання заходів безпеки. Під час ведення інженерної розвідки дороги, дорожніх споруд, окремих об'єктів, прилеглих до шляхів руху військ, категорично забороняється:

- допускати скупчення особового складу;
- зрушувати з місця або прибирати дрови та інші невибухові загорождення без попередньої перевірки їх на наявність мін, піднімати, зрушувати з місця, кидати й розбивати будь-які предмети, особливо вибухонебезпечні;
- тягнути та смикати слабо натягнуті або обрізати туго натягнуті дроти, шнур, мотузку;
- без команди старшого підрозділу розмінування вживати заходів щодо надання допомоги та евакуації потерпілих.

Під час роботи у будівлях і спорудах, житлових приміщеннях особливу увагу необхідно звертати на поведінку мінно-розшукового собаки (пов'язано із надлишком сторонніх подразників). Інспектор-кінолог повинен допомагати службовому собаці, спрямовуючи його на підозрілі місця й одночасно підбадьорюючи.

У великих за площею будівлях можуть одночасно здійснювати огляд декілька кінологічних розрахунків.

Під час огляду споруд, будівель та інших об'єктів інженерні розрахунки зовні мають охоронятися групою прикриття.

Розмінуючи завали, барикади та перешкоди інших видів на вулицях, майданах, інспектори-кінологи з мінно-розшуковими собаками за допомогою міношукачів і щупів насамперед перевіряють підходи до перешкод, їх обходи й об'їзди на відстань не менше 25 м.

У ході огляду й розмінування залишеної противником техніки, зброї, майна військового і невійськового призначення передусім перевіряються підходи до них, а потім зазначені об'єкти. Під час перевірки звертається увага на різні натягнуті або кинуті дроти й мотузки та інші ознаки, характерні для встановлення розтяжок із вибуховими пристроями.

Висновки

Таким чином, у статті досліджено особливості застосування інспекторів-кінологів із мінно-розшуковими собаками в умовах ведення бойових дій. Визначено види діяльності інспектора-кінолога мінно-розшукового собаки під час виконання бойового завдання. З'ясовано чинники, що впливають на успішне виконання бойового завдання. Ураховуючи досвід застосування кінологічних розрахунків, окреслюються вимоги, які повинен брати до уваги інспектор-кінолог під час виконання бойових завдань.

У подальшому передбачається розробити тактику застосування інспекторів-кінологів із мінно-розшуковими собаками в умовах ведення бойових дій у сучасних умовах.

Перелік джерел посилання

1. Пчелін В. Б., Звірянський Г. В. Уточнення нормативно-правової регламентації завдань Національної поліції України, які вирішуються при використанні спеціально підготовлених службових собак в умовах воєнного стану. *Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану* : зб. мат. наук.-пр. конф. (м. Харків, 26 трав. 2023 р.). Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 437–440.

2. Логачев М. Г. Зарубіжний досвід застосування кінологічних підрозділів поліції. *Шляхи покращення професійного рівня працівників кінологічних служб* : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 14 груд. 2018 р.). Харків, 2018. С. 30–34.

3. Богданюк О. Д. Можливості застосування інтерактивних технологій у підготовці майбутніх офіцерів-кінологів. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. Хмельницький : НАДПСУ, 2015. № 2. С. 35–44.

4. Богданюк О., Романишина Л. Компетентнісний підхід до підготовки майбутніх офіцерів-кінологів. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Педагогічні науки. 2016. № 3. С. 22–30.

5. Селюков В. С. Адміністративно-правові засади кінологічного забезпечення правоохоронної діяльності в Україні : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків : ХНУВС, Суми : СумДУ, 2020. 42 с.

6. Селюков В. С. Поява та розвиток службової кінології на території сучасної України. *Право і безпека*. 2020. № 1 (76). С. 89–94.

7. Матвійчук В., Клевцов В. Шляхи підвищення рівня підготовленості офіцерів-прикордонників до кінологічного забезпечення оперативно-службової діяльності. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Педагогічні науки*. 2016. № 3. С. 117–129.

8. Авдеев О. О., Салманов О. В. Участь кінологічних підрозділів у контролі за незаконним обігом зброї під час проведення антитерористичної операції. *Особливості організації кінологічної діяльності правоохоронних органів в Україні: тези доп. учасників наук.-практ. конф.* (м. Харків, 17 листоп. 2021 р.). Харків : ХНУВС, 2021. С. 17–19.

9. Основи підготовки і використання інспекторів-кінологів з мінно-розшуковими собаками : метод. рекомендації / А. О. Афанасьєв, С. В. Серховець. Хмельницький : НАДПСУ, 2017. 68 с.

10. Порядок проведення органами та підрозділами цивільного захисту розмінування територій з використанням мінно-пошукових собак. Стандартна операційна процедура 09.40/ДСНС. URL: <https://dsns.gov.ua/upload/1/9/0/1/7/9/4/sop-mps-z-dodatkami.pdf> (дата звернення: 02.02.2024).

11. Операційні процедури виявлення мін собаками. МСМПД (IMAS) 09.41. URL: https://www.mil.gov.ua/content/standarts/IMAS%2009.41_ua.pdf (дата звернення: 15.02.2024).

Стаття надійшла до редакції 19.03.2024 р.

Стаття надійшла до редакції 19.03.2024 р.

Братко Артем Володимирович – доктор військових наук, доцент, професор кафедри прикордонної служби Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького
<http://orcid.org/0000-0001-5503-3318>

Ковальчук Олег Русланович – старший викладач кафедри кінології Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького
<https://orcid.org/0000-0001-5777-0442>